

בצלם

על זכויות האדם בשטחים

גיליון שביעי, מאי 2001

בצלם

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על-ידי אנשי רוח, משפטנים, רופאים, עיתונאים וחברי-כנסת, במטרה להיאבק נגד הפרות זכויות האדם בשטחים, באמצעות תיעודן והבאתן לידיעת הציבור הרחב וקובעי המדיניות; להילחם בתופעת ההדחקה וההכחשה בחברה הישראלית, ולתרום ליצירת תרבות של זכויות אדם בישראל.

כארגון ישראלי, מייחד **בצלם** את עיקר מאמציו לניסיון לשנות את מדיניותה של ממשלת ישראל בשטחים, להעמידה על חובתה לשמור על זכויות האדם של כל תושביהם, ולקיים בקפדנות את הוראות המשפט הבינלאומי.

בצלם מבקש להביא, באמצעים שונים, את מירב המידע לידיעתם של אזרחי ישראל. ייתכן שהציבור יעדיף שלא לעשות, אך בשום מקרה לא יוכל לומר: "לא ידעתי".

בצלם הוא עמותה עצמאית הממומנת מתרומות של יחידים וקרנות למידע, התנדבות ותרומות:

בצלם:

רח' התעשייה 8, תלפיות, ירושלים, 93420;
טלפון 02-6735599; פקס 02-6749111
דואר אלקטרוני: mail@btselem.org
אתר אינטרנט: www.btselem.org

הנהלת בצלם: ד"ר אדי קאופמן - יו"ר,
ד"ר אריה ארנון, ד"ר ענת בילצקי, סלסו גרבר,
צביה גרינפלד, ד"ר הנרייט דהאן כלב,
מאסר דרוווש, רני טלמור, ויקטור לדרפרב,
פרופ' אבישי מרגלית, ד"ר מנחם קליין,
אמנון קפליוק, דני רובינשטיין, ד"ר באדירה
שלהוב-קיבורקיאן, פרופ' ליאון שלף
מנכ"ל: איתן פלנר

מה אפשר לעשות? עזרו לנו באיסוף מידע

בחודשים האחרונים הגיעו הפרות זכויות האדם בשטחים לשיא. ילדים נורים למוות; נשים, זקנים וטף כורעים תחת עול הסגר והמצור; אוכלוסייה אזרחית משלמת את המחיר. אם יש בידך מידע אודות הפרות זכויות האדם שמבצעת ישראל בשטחים, פנה אל בצלם.

טלפון: 02-6735599 פקסי: 02-6749111
דואר אלקטרוני: info@btselem.org

**מובטח לכל הפונים כי זהותם
תישאר חסויה.**

דבר המערכת

במהלך אירועי החודשים האחרונים, הפרה ישראל את זכויות האדם של הפלסטינים תושבי השטחים בהיקף חסר תקדים. זכויותיהם של אזרחים פלסטינים מופרות דרך קבע, עד שנדמה כי מציאות בה נהרגים ילדים ואזרחים חפים מפשע, חשודים מוצאים להורג ללא משפט ("פעולות סיכול" בלשונן המכובסת של הצבא) ודרכי הגישה של תושבים אל מחוץ ליישוביהם נחסמות לחלוטין, הפכה לשיגרה. למרות שהרוב המכריע של הפרות זכויות האדם שמבצעת ישראל בחודשים האחרונים אינו חדש, וישראל נקטה בהן גם בעבר, מספר הנפגעים ממדיניות ישראל וההשלכות של הפרות אלה הם נרחבים בהרבה.

ממשלת ישראל טוענת כי הענישה הקולקטיבית, מספר הנפגעים האזרחיים הגבוה, והפרות רבות נוספות של זכויות האדם, הם פועל יוצא של מעשי אלימות שמבצעים הפלסטינים. לפיכך האשמה בגין הסבל שנגרם לאוכלוסייה האזרחית, לגרסת ישראל, מוטלת על הפלסטינים עצמם. אולם, הוראות המשפט ההומניטארי הבינלאומי והאמנות הבינלאומיות לזכויות האדם, שישארל חתמה עליהן, מקבלות משנה תוקף בעיקר במצב כמו זה שאנו נתונים בו. זו תכליתן וזה יעודן: לקבוע את המותר ואת האסור במצבים מעין זה השורר בשטחים. דווקא בימים קשים אלה, נדרשות הרשויות לכבד את זכויותיהם של אזרחים ולהקפיד על העקרונות הבסיסיים להן מחויבת המדינה.

ישראל, ככוח הכובש בשטחים, נושאת באחריות העל לשמירה על זכויות האדם של האוכלוסייה האזרחית בשטחים. עם זאת, עובדה זו אינה מפחיתה מאחריותה של הרשות הפלסטינית לפגיעה בזכויות האדם. פגיעה מכוונת באזרחים ישראלים על-ידי פלסטינים בחודשים האחרונים היא הפרה בוטה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. אמנם, הקמת ההתנחלויות היא בלתי חוקית על-פי המשפט הבינלאומי, אך אין בכך כדי להפוך התנחלויות או מתנחלים למטרות לגיטימיות לפגיעה. בנוסף, ירי של פלסטינים לעבר מטרות ישראליות מתוך אוכלוסייה אזרחית פלסטינית הוא אסור לחלוטין, שכן בכך מסכנים היורים את האזרחים הפלסטינים, הנותרים חשופים לתגובה הישראלית.

מאז תחילת האירועים בספטמבר 2000, פרסם **בצלם** כמה דו"חות העוסקים בשימוש בכוח מופרז וקטלני על-ידי חיילי צה"ל בעת התמודדות עם הפגנות, בהגבלות החריפות על חופש התנועה, ב(אי) אכיפת החוק על אזרחים ישראלים המבצעים מעשי אלימות בשטחים, ונוגעים בנושאים רבים נוספים. מסקנות **בצלם** ביחס לחלק מהנושאים האמורים מופיעות בגיליון זה. את הדו"חות המלאים ניתן להוריד מאתר האינטרנט של **בצלם**.

בצלם שב וקורא לשני הצדדים העוסקים בלחימה בשטחים, כל עוד הם מנהלים מאבקם, לעשות זאת תוך הקפדה על כללי המשפט הבינלאומי ועל עקרונות של זכויות האדם, ומתוך מאמץ למזער ככל הניתן את הפגיעה באזרחים חפים מפשע.

עריכה: תומר פפר, ליאור יבנה

עיצוב: סטודיו אבידני - ירושלים

חברי הצוות: מוסא אבו השש, האשמ אבו חסן, נגיב אבו רקיה, נמרוד אמולק, מאיה ג'ונסטון, קורין דבני, רון דודאי, אתי דרעי, מאוריסיו לולה, יחזקאל ליון, ג'סיקה מונטל, רסלאן מחאב'נה, נעה מן, סוהארד סאקאללה, בהא עליאן, נסרין עליאן, שירלי ערן, אופיר פוירשטיין, איתן פלנר, נגה קדמן, צבי שולמן, יעל שטיין, רונן שניידרמן

צילומים: אביחי ניצן, אחיקם סרי, פלאש 90, דיו קורן, מיקי קרצמן, אלדד רסאלי

המערכת: בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

כתובת: רח' התעשייה 8, תלפיות, ירושלים, 93420.

טלפון: 02-6735599, פקס: 02-6749111, דואר אלקטרוני: editor@btselem.org

4..... **מוות ידוע מראש**

8..... **טבעת חנק**

עצמות

6..... קלנדי'ה, 26.02.01.....

מחקר

10..... 417 הרוגי הארועים בשטחים.....

השאלת השאלה

12.....

על אחר

14..... מלחמה ברשת.....

צילום השער: אחיקם סרי

בית לחם, מרץ 2001

את שיטות ההתמודדות של צה"ל עם פלסטינים שאינם חמושים היטיב לתאר ד"ר סטפן מיילס, קצין בכיר לשעבר במשטרה הבריטית, שהגיע לשטחים יחד עם ציגי ארנון אמנסטי אינטרנשיונל. בהתייחסו לשיטות הצבא בפיוור הפגנות ציין ד"ר מיילס כי "אלה טקטיקות טובות אם רוצים למחוק את האויב, אלה לא שיטות של שיטור." לכוון שאומן באכיפת חוק, שהוכשר ואומן לפיוור הפגנות, אשר מצויד באמצעים רבים ומגוונים ואשר מונן כראוי, לא אמור להיות צורך להשתמש בכוח קטלני כדי לפוור הפגנות של מייד אבנים.

במקומות אחרים בעולם, שוטרים האלצים להתמודד עם הפגנות המוניות ואלומות, לא יורים במפגינים והורגים אותם. למשל, בספטמבר 1999 היו הפגנות המוניות בפראג כנגד כינוס קרן המטבע הבינלאומית. במהלך ההפגנות, המפגינים ידו אבנים על השוטרים, זרקו בקבוקי תבערה והיכו אותם במקלות. השוטרים עמדו, כשהם ממוגנים מכף רגל ועד ראש. השוטרים עשו שימוש בסילוני מים, אך לא ירו אחרת ואף אחד לא נהרג. הפגנות דומות היו במקומות אחרים בעולם. עם זאת, באף אחד ממקומות אלה לא השתמשו כוחות הביטחון באש חיה או בכדורי "גומי", והתמודדו מול המפגינים באמצעים יעילים לפיוור הפגנות, שאינם קטלניים.

גם אם אין לישראל מדיניות מכוונת לפגוע באזרחים פלסטינים, הרי שלאחר שנהרגו כה רבים במהלך פיוור הפגנות, מבלי שישראל תשנה את מדיניותה, העדר הכוונה אינו מפחית עוד מהאשמה ומהאחריות הרובצת עליה לפגיעות באזרחים.

בנוסף, חשוב להבהיר גם כי לא מדובר במדיניות חדשה של ישראל לפיוור הפגנות, אלא במדיניות ארוכת שנים. לפיכך, טענת ישראל אינה יכולה לעמוד, שכן גם בעבר השתמשו כוחות הביטחון באמצעים קטלניים.

באינתיפאדה הזו, בניגוד לעבר, החליטה ישראל לא לקיים חקירות מצ"ח במקרים בהם פלסטינים נהרגו על-ידי כוחות הביטחון הישראליים. הטענה של ישראל היא כי מדובר ב"סכסוך מזוין" ובמסגרת סכסוך כזה נהרגים אזרחים ואין מקום לחקור מקרים כאלה. עם זאת, הפרקליטות הצבאית אמרה שתיפתח חקירה במקרים בהם תהיה חריגה חמורה מההוראות. אבל טענה זו אינה יכולה להיות מקובלת. ראשית, גם במלחמה יש כללים ותהיה ההגדרה של המצב אשר תהיה, הריגת אזרחים היא הפרה של כללים אלה ולפיכך לא ניתן לטעון באופן גורף כי לא תיערך חקירה של מוות של אזרחים. שנית, במהלך האינתיפאדה הנוכחית פתחה מצ"ח בחקירה רק במקרים בודדים, בעיקר כאשר המקרה התפרסם או תועד במצלמה. עובדה זו מצביעה על שיקולים זרים בפתיחת חקירות מצ"ח. בהחלטתה זו, מעניקה הפרקליטות הצבאית חסינות מפני העמדה לדין לאנשי כוחות הביטחון שהפרו זכויות אדם. חסינות כזו מנגדת להוראות המשפט הבינלאומי.

חשוב להבהיר כי חיללים שעומדים מול מייד אבנים אינם מתפקדים כצבא. הם מבצעים פעולות שיטור, בדומה לכל כוח משטרה אחר בארץ ובעולם. לא מדובר בניהול קרב בו עליהם להכניע את האויב. חיללים לפיכך צריכים לעבור הכשרה של שוטרים, להיות מצוידים כשוטרים, ולתפקד כשוטרים.

איפוק: הת' התאפק פ"ע 1. שלט ברוחו, עצר בעד רגשותיו. 2. התאמץ לעשות דבר או להמנע מעשות דבר – [להתאפק, מתאפק, ית-] [ע"ע מאופק]. 3. 365 הרוגים בשבעה חודשים. מילון הכיבוש

צילום: אביחי נוצן
הצלם
5

מוות ידוע מראש

אחד הגורמים העיקריים למספר הגבוה של ההרוגים והפצועים הפלסטינים היא העובדה שישראל לא טרחה לקנות או לפתח נשק לא קטלני לפיזור הפגנות, למרות שצה"ל באלץ להתמודד עם הפגנות מסוג זה במשך שנים ארוכות. החיילים בשטחים מצוידים רק בנשק חי ובכדורי מתכת מצופי גומי. בחלק מהמקרים יש ברשותם גם גז מדמיע ורימוני הלם. כדורי "גומי" ניתן לירות גם כאשר חי" החיילים אינם בסכנה, וצה"ל רואה בהם אמצעי לגיטימי לפיזור הפגנות שאינן מסכנות חיים. אבל, כדורים אלה כבר הרגו בעבר עשרות פלסטינים ופצעו רבים אחרים. למרות זאת, הצבא ממשיך להתייחס אליהם כאל נשק לא קטלני.

ברחבי העולם קיים מגוון רחב של אמצעים לפיזור הפגנות שאינם קטלניים, ורימוני גז מדמיע וכדורי "גומי" לא יכולים להיות האמצעים היחידים לפיזור הפגנות. תא"ל (מיל.) דב תמרי, המלמד בקורס המערכתית המתקדם בצה"ל, ביקר הן את צה"ל והן את המשטרה על כך "שלא טרחה באמת לפתח נשק אל-הרג אפקטיבי". בראיון לעיתון "הארץ" אמר תא"ל תמרי כי: "אנחנו יודעים לשגר טיל הישר אל הפדחת של מי שאנחנו רוצים, אבל אין לנו טכנולוגיה שתאפשר לכבות את הגפרור שהוצת בשטחים, מלבד רובים, כמו שנהגו לפני מאה שנה. צה"ל עשה הכנה מנטלית ומבצעית יוצאת מן הכלל לעימות, אבל לא השקיע בתחום הטכנולוגי. ישראל עדיין תקועה בשלב של החצית ואפודי המגן."

טענה נוספת של ישראל היא שפלסטינים יורים מתוך ההפגנות של מיידים האבנים, ולכן חיילים חייבים להשתמש בנשק חם ואין אפשרות להשתמש באמצעים חלופיים לפיזור הפגנות. אבל, גם אם טענה זו נכונה לגבי חלק מההפגנות, הרוב המכריע של האירועים בשטחים במהלך החודשים האחרונים, לפי נתוני הצבא, היו כאלה שבהם פלסטינים לא השתמשו בנשק חם.

בחודשים האחרונים נהרגו בשטחים 311 אזרחים פלסטינים בידי כוחות הביטחון הישראליים, 100 מתוכם קטינים מתחת גיל 18.

לטענת גורמים רשמיים ישראליים, מספרם הגבוה של הילדים ההרוגים מבע מכך שהרשות הפלסטינית שולחת את הילדים לאזורי הפגנות וכי לרשות יש אינטרס במוותם על-מנת לקדם את האינטרסים הפוליטיים שלה.

אולם שיעון זה, השנוי במחלוקת, אינו יכול להצדיק את מספרם הגבוה של הילדים שנהרגו בחודשים האחרונים. תהיה אשר תהיה הסיבה שהילדים הגיעו להפגנות, כוחות הביטחון הישראליים הם האחראים למוות ומדיניותה של ישראל בפיזור ההפגנות היא הגורם העיקרי למוותם.

הוראות הפתיחה באש קובעות כי לחיילים מותר לירות רק אם הם בסכנת חיים, אבל ההגדרה של מתי נשקפת להם סכנת חיים היא רחבה במיוחד. האם ילד שזורק אבנים ממרחק של 100 מטר על חיילים יכול להיחשב למסכן את חייהם? האם ילד כזה צריך למות?

בהקשר זה חשובה במיוחד הוראה חדשה שהוציא צה"ל, לפיה מותר לירות אש חיה ברגליהם של מיידים אבנים כאשר אלה מסכנים את חי" החיילים. אבל אם אכן נשקפת סכנת חיים לחיילים, למה לירות ברגליים? הרי ברור כי חיילים שחיהם בסכנה רשאים לירות כדי להציל את נפשם מבלי לטרודו לכוון רק לרגליהם של אלה המסכנים את חייהם. יתרה מזו, מאחר וכבר קיימת הוראה המתירה ירי במקרה של סכנת חיים, קשה להבין מה באה הוראה זו להוסיף. לפיכך, המסקנה המתבקשת היא הרחבה של המקרים בהם מותר לחיילים לירות אש חיה, גם במקרים בהם לא נשקפת להם סכנה.

קלנדריה, 26.02.01

מותו של חוסאם אל-דיסי, בן 15, תלמיד כיתה י'

חוֹסָאם ואני היינו קרובי משפחה וגם חברים טובים. התגוררנו בשכנות ולמדנו באותה כיתה במכללת סחי'נין - לימודי מכונאות רכב.

המכללה שלנו מרוחקת כארבעה או חמישה קילומטרים מביתנו, ובכל יום חוסאם המנוח ואני היינו נוסעים עם אביו של חוסאם לבית הספר. לאחר שסיימנו את יום הלימודים, בסביבות השעה 13:30 בצהריים, נהגנו לחזור הביתה במוניות שירות שמגיעות מירושלים ונוסעות לכיוון רמאללה. בדרכנו הביתה אנחנו עוברים את מחנה הפליטים קלנדייה.

מאז תחילת אירועי אינתיפאדת אל-אקצה הייתי בדרך כלל חוזר הביתה, נח קצת, אוכל ארוחת צהרים והולך ברגל לכיוון הכביש הסמוך למחנה הפליטים קלנדייה ולשדה התעופה עטרות. שם היינו מתאספים, מספר צעירים (כעשרים ולפעמים אף יותר), ומתחילים - בסביבות השעה 15:00 - ביודי אבנים לעבר החיילים הנמצאים מאחורי שתי גדרות התיל המפרידות בין שטח שדה התעופה עטרות לבין כביש ירושלים-רמאללה.

בדרך כלל עמדנו בצד הכביש המרוחק משדה התעופה, ליד הבתים והחנויות של מחנה הפליטים, במרחק של כ-100-150 מטר מהחיילים. היינו עוברים לצדו השני של הכביש ומגיעים עד למרחק של 50 מטרים מגדר התיל. אנחנו זרקנו אבנים, והחיילים ירו בתגובה לעברנו רימוני גז וכדורי גומי, בדרך כלל. לפני שחוסאם המנוח נהרג, לא נהרג אף צעיר במהלך האירועים האלה, אבל היו מספר צעירים שנפצעו באורח קל משאיפת גז מדמיע או מפגיעת כדור גומי. הפגיעות היו בדרך כלל ברגליים וחלק קטן מהפצועים נפצעו בפלג הגוף העליון.

כאמור, זריקת האבנים הייתה מתחילה בדרך כלל בסביבות השעה 15:00 אחר הצהריים ונמשכת קרוב לשעתיים, והיינו חוזרים הביתה עם רדת החשיכה. אף פעם לא חסמנו את הכביש ואף פעם לא פגענו בשום רכב עובר כי אנחנו יודעים שכל הרכבים העוברים בכביש הם רכבים בבעלות ערבים, ומתנחלים לא נוסעים בכביש הזה. היינו מיידים אבנים כאשר צעירים הגיעו והחיילים היו מולנו, בשדה התעופה. היו מקרים שבהם הגענו ולא היו במקום חיילים ישראלים - אז חזרנו לביתנו. בימי שישי זריקת האבנים הייתה מתחילה אחרי סיום תפילת יום השישי והיו יותר משתתפים מבימים רגילים. רוב המשתתפים הם נערים בני גילנו ורובנו מכירים אחד את השני.

חוסאם המנוח השתתף אתנו בהתחלה, אבל לאחרונה הוא הפסיק להגיע כי פעם אחת אביו הגיע למקום ולקח אותו משם. שמעתי שהוא צעק עליו והזהיר אותו שלא יגיע למקום ולא ישתתף ביודי האבנים.

ביום שני, 26.2.01, חזרנו מבית הספר כרגיל. בסביבות השעה 14:00-14:30 בצהריים פגשתי את חוסאם מחוץ לביתו והוא אמר לי שהוא הולך לקנות מצרכים. הלכתי אתו ברגל עד קלנדייה ושם פגשנו כמה צעירים שזרקו אבנים לעבר החיילים שהיו ממוקמים בשטח שדה התעופה עטרות, מאחורי גדרות התיל.

הצטרפנו אליהם. תחילה עמדנו - 20-25 צעירים - מעברו השני של הכביש, במרחק של יותר מ-100 מטר מהחיילים. אחרי כשעה החלטנו לעבור לצדו השני של הכביש, קרוב יותר לגדרות התיל, ומשם התחלנו לזרוק אבנים.

כל הזמן הזה נורו לעברנו כדורי גומי ורימוני גז. היינו בורחים אחורה, לוקחים הפוגה קטנה וחוזרים בחזרה. זריקת האבנים הייתה מלווה בדרך כלל

בקללות לכיוון החיילים והם היו עונים לנו מצדם בקללות. אחד החיילים פנה אלינו ואמר לנו שאם תוך חמש דקות לא נעזוב את המקום הוא יירה בנו ויהרוג אותנו. אנחנו לא שמענו לו והמשכנו בזריקת האבנים. באותו יום היו במקום הרבה חיילים, יותר מבימים רגילים. היו במקום עשרות חיילים וגייפים של הצבא. גם רכב משוריין הוצב בתוך שטח שדה התעופה, אך הוא הוצב מאחור והיה מרוחק כמה מאות מטרים מאתנו.

אחרי קרוב לשעתיים של זריקת אבנים שמעתי פתאום את חוסאם, שהיה במרחק של כשלושה מטרים מאתנו, צועק לעברי ואומר לי שהוא נפגע. הוא הסתובב ורצה לברוח אבל אז הוא נפל על הארץ. רצתי אליו עם עוד כמה חברים והבחנו בהרבה דם שירד ממנו. חוסאם היה שרוע על הארץ כשפניו מופנות אל הקרקע. הפכנו אותו והבחנו שהוא נושם בקושי. הרמנו אותו והעלינו אותו למכונית טרנזיט שעברה במקום ונסענו לכיוון בית החולים ברמאללה, תוך עקיפת המחסום בדרכי עפר. נסעתי עם חוסאם וכל הזמן הייתי צמוד אליו. ניסיתי לדבר אתו אבל הוא לא ענה לי בכלל.

אחרי דקה או שתיים של נסיעה חוסאם הפסיק לנשום. לאחר שהגענו אל בית החולים הממשלתי ברמאללה הודיעו לנו שחוסאם נפטר כתוצאה מפגיעת ארבעה כדורים חיים - אחד בחזה ושלושה בגב.

טבעת הנק

ההגבלות על חופש התנועה שמטילה ישראל על האוכלוסייה הפלסטינית בשטחים מאז פרוץ האינתיפאדה הנוכחית הן הסרות הקדים בתולדות הכיבוש הישראלי בכל הנוגע להיקסן, לאורך הזמן שהן נמשכות ולחומרת הפגיעה בכל מערכות החיים של כלושה מיליון אזרחים.

הגבלת התנועה הבולט ביותר בהשלוטות היא, במידה רבה, המצור ("כת"י בלשון צה"ל) המוטל על ערים וכפרים ברחבי הגדה המערבית, במסגרתו נכלאות אוכלוסיות שלמות בתוך "ישיבה" ומנתקות מהעולם החיצון. צה"ל כופה את המצור על-ידי חסימת דרכי הגישה למקומות הישוב באמצעות קווי-בוטן, סוללות עפר, תעלות עמוקות או מחסומים המאוישים על-ידי חיילים.

מלבד המצור, אשר במתכונתו הנוכחית מהווה תופעה חדשה, ישנם שני אמצעים אחרים בהם נוקטת ישראל בחצי השנה האחרונה, שהיו שכיחים גם בעבר: סגור מוחלט, שמשמעותו איסור הכניסה לישראל (לרבות כניסה לנצורה) לנצורה נטיעה בין הגדה המערבית לרצועת עזה) ועוצר שפירושו איסור יציאה מהבתים. סגור המוחלט מוטל ברציפות מאז השבוע השני לאינתיפאדה הנוכחית ועד היום ואילו העוצר מוטל לסירוגין למשך תקופות ממושכות, בעיקר על האזור שבשליטה ישראלית בחברון.

מדיניות המצור פוגעת קשות בגנישות לטיפול רפואי של האוכלוסייה הפלסטינית בכלל, ושל תושבי הכפרים, המהווים כמחצית מאוכלוסיית השטחים, בפרט. האחרונים - יותר מהאוכלוסייה העירונית - חלויים בנטיעה בכבישי השטחים על מנת לקבל את מרבית השירותים הרפואיים, היתכנים לרוב בבתי החולים ובמרפאות הנמצאים בערים. בניגוד מוחלט להצהרות של גורמים בכירים בממשלת ישראל ובצה"ל, לפרוץ לא מוטלת הגבלות תנועה במקרים רפואיים הדורשים, בצלם תיעוד מקרים רבים בהם חיילים המוצבים במחסומים מענו או עיכבו בצורה משמעותית את מעברם של חולים ופצועים, וגרמו להרעה במצבם ובמקרים אחדים אף למוותם. במספר על כך, השימוש הנרחב שעושה צה"ל בחסימות פסיביות בלתי מאוישות הניתנות להסרה רק באמצעות ציוד מכני כבד, מונע מהתושבים המצורים את האפשרות להדבר עם חיילים על מנת שיאפשרו להם לעבור במקרים הדחופים ביותר.

המצור פוגע בצורה אנושה גם בכלכלה הפלסטינית הרעועה ממילא: עובדים רבים אינם מסוגלים להגיע למקום עבודתם, תהליכי הייצור נעצרו בשל מחסור בחומרי גלם שונים, וסחורות אינן מגיעות למקומות השיווק. השילוב בין המצור לבין ההגבלות שמטילה ישראל על מעבר סחורות במעברים עם ישראל, יחד וגורמים וכן האיסור על כניסת עובדים פלסטינים לתחומי הקו הירוק, גרמו לעלייה דהה בשיעור האבטלה

(מ-11% לפני האינטיפדה ל-28% כיום) ולצניחה של כ-50% בהכנסה החצינית. כתוצאה מכך, נכון לחודש אפריל 2001, כ-64% משמקן הבית הפלסטינים חיים מתחת לקו עוני של 162 ש"ח לחודש (למשפחה בת שש נפשות).

מדיניות המצור מושחתת כולה על אפליה בוטה על רקע לאומי, שכן היא מוטלת אך ורק על התושבים הפלסטינים. מנגד, התושבים היהודים רשאים להיכנס להתחלוליות ולצאת מהן באופן חופשי לחלוטין. יתרה מזאת, בכמה הודמנויות הודה צה"ל מפורשות כי ההגבלות על חופש התנועה של האוכלוסייה הפלסטינית נעודו להבטיח תנועה חופשית של האוכלוסייה היהודית בכבישי השטחים.

מוחקק שליטה המוחלטת בלמעלה מ-60% משטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, לרבות שליטה במרבית הכבישים ובגבולות החיצוניים, מדינת ישראל מהווה כוח כושב בשטחים גם לאחר העברת השליטה באזורים מסוימים לרשות הפלסטינית. ככזאת היא נושאת באחריות לחייה של האוכלוסייה האזרחית הכבושה ולדאגה, עד כמה שניתן, לטובתה ורווחתה.

שרים בממשלת ישראל וקצינים בכירים בצה"ל התייחסו לאחרונה באמצעי התקשורת למצור כאל "צעד נקודתי" שנגקט בעקבות "מידע

מודיעיני" ונעדר "לעצור חוליות טרור". התבטאויות מעין אלה מעוותות את המציאות ומטעות את דעת הקהל. המצור הכללי על רוב הערים והכפרים בגדה המערבית אינו "נקודתי" כלל ועיקר אלא מוטל ברציפות וצורה גורפת מימיה הראשונים של האינתיפאדה הנוכחית, תוך עליות וירידות ברמות האכיפה מעת לעת ומאזור לאזור. לעיתים קרובות התקבלה החלטה לחדק אותו כ"תמנה" לסינוע שביצע פלסטינים נכבד חיילים או אזרחים ישראלים, מבלי שיתקיים קשר ישיר בין החלטה זו לבין מניעת פינועים דומים בעתיד. מצד שני, ההחלטה להגיר מעט את טבעת ההגבלות התקבלה מספר פעמים בחודשים האחרונים כ"מחווה" במסגרת התפתחות מדינית כאלה ואחרות, בשעה שבואו סימנים לכך שדווקא בעת התפתחות האלו פחת "האיום הביטחוני" שלטאורה הצדיק את המצור.

לסיכום, חשוב לציין כי גם אם יש במצור משום תרומה כלשהי לביטחון היילי צה"ל או אזרחי ישראל - טענה אשר כשלעצמה הוטלה בספק על-ידי גורמים ביטחוניים בכירים - השלכותיו האנושיות והרסניות הופכות אמצעי זה לצורה מובהקת של עבשה קולקטיבית, האסורה מכל וכל על-ידי המשפט הישראלי והמשפט הבינלאומי כאחד.

כתר: 1. [דן] עטרה, נזר שהמלך נושא על ראשו לאות מלכותו. **2.** ציפוי זהב שרופא שיניים שם על שן חלשה. **3.** [דן] מצור המוטל על ישוב פלסטיני. מילון הכיבוש

סיכול[°]: 1. ביטול, הפרה. – [סיכול-] 2. התנקשות
בחיי חשודים ללא הליך משפטי [ע"ע חיסול].

מילון הכיבוש

גם אבן יכולה להרוג - אין לחיילים זכות להגן על עצמם?

כן, לחיילים יש זכות להגן על עצמם, אך תגובתם צריכה להיות ביחס ישרי לסכנה. במקרה של סכנת חיים - מאש חיה או אפילו מאבן - מותר לחייל לירות על מנת להרוג: אולם גם אם נכון שאבנים יכולות לסכן חיים בנסיבות מסוימות, זה בוודאי לא הכלל. לא ניתן לבסס את מדיניות פיזור ההפגנות של צה"ל על ההנחה הגורפת שאבנים הן מעצם ההנדהרה מסכנות חיים. כוח מונח כראוי ומוגמן לפיזור הפגנות כמו אלה שבשטחים, לא צריך להשתמש בנשק קטלני כדי להתגונן מאבנים. הביקורת של **בצלם** מתמקדת בכך שצה"ל משתמש במקרים רבים, בכוח קטלני גם במקרים בהם לא נשקפת לחיילים סכנת חיים.

מדוע בצלם אינו עוסק בפגיעות במתנחלים?

כאמון זכויות אדם, **בצלם** אינו מבחין בין קורבנות פלסטיים לבין קורבנות ישראלים, כל עוד הפרה מובצעת בשטחים או מוסבת כלפי תושבי השטחים. **בצלם** מנחה כל פגיעה באזרחים והתייחס לנשאת הפגיעות במתנחלים בדר"ח שפרסם בנוגע לאירועי אינתיפאדת אל-אקצה.

הקמת ההתנחלויות בשטחים אסורה על פי המשפט הבינלאומי; עם זאת, כמובן שאין בכך היתר לפגוע במתנחלים, שכן מדובר באוכלוסייה אזרחית. על הרשות הפלסטינית לעשות מאמץ אמיתי על מנת למנוע כל ניסיון לפגוע במתנחלים או בהתנחלויות. כך לדוגמה, ירי מרגמות ונשק קל על יישובים ישראלים, כמו גם ירי ויידו אבנים על כלי רכב של מתנחלים, הוא מעשה בלתי חוקי שיש להעמיד לדין את האחראים לו. יש לציין כי **בצלם** עוסק בעיקר בהפרות של זכויות האדם של הפלסטינים על ידי ישראל, את, בין השאר, בשל העובדה שאוכלוסיית המתנחלים, להבדיל מהאוכלוסייה הפלסטינית, זוכה להגנה נרחבת מצד הרשויות הישראליות. לפיכך הפקידו של **בצלם**, כמתריע ומדווח על הפרת זכויות אדם, מצטמצם.

עם זאת, כאשר מפירה ישראל זכויות של ישראלים בשטחים, מטפל **בצלם** בהפרות הללו ומתייחס אליהן בחומרה הראויה.

בצלם מבקר את מדיניות ה"חיסולים". האם לא רצוי לפגוע בפגיעות נקודתיות בפלסטינים ובכך למנוע פגיעה בחיי ישראלים?

הזכות לחיים היא אחת מהזכויות הבסיסיות של כל אדם ומדינות ה"חיסולים" מהוות הפרה בוטה של זכות זו. מעבר לאיסור העקרוני, ההתמקשות בעשיות בלי כל הליך משפטי בו ניתנת לאדם אותו מבקשים להרוג זכות להגן על עצמו; ההחלטה במי להתקש מתקבלת בחדרי הדרים על בסיס מידע מודיעיני (שאמינותו עלולה להיות מוטלת בספק). וכשעל ההחלטה עצמה אין כל ביקורת חיצונית, דרך ביצוע ההתמקשות מעלה חשש כבד לטעויות ולפגיעה באנשים אחרים מאלה שביקש להרוג, חשש שהתמשש במסגרת ה"חיסולים" האחרונים כאשר למחות שישה אנשים מספים שישאלו כלל לא רצתה לפגוע בהם נהרגו. יתרה מזו, ישנה חשש מדיניות זו יעילה כדי למנוע פגיעה באזרחים ישראלים היא שמה במחלוקת בקרב מומחים העוסקים בנושא ומעולם לא הובאה ראיה חד משמעית שאכן כך הם פני הדברים. לנוכח דברים אלה, הפעלה של מדיניות שאין ממנה דרך חזרה, אינה יכולה להיות מוצדקת במידה המסדירה את עצמה כדמוקרטית וכדוגלת בערכי שלטון חוקי ובעוד החוק האדם.

צילום: אהוד סה

ה"חיסולים"

חישוף: 1. הויז גילוי, ערטול. – (חשוף-, פים-, פי-)
 2. הריסת בתים ועקירת עצים.

מילון הכיבוש

מלחמה ברשת

במהלך האירועים האלימים המתרחשים בחודשים האחרונים, שימשו רשתות דואר אלקטרוני, אתרי אינטרנט ונסיונות "להפיל" אתרים כלי חשוב בידי שני הצדדים. די היה במאבק שהתנהל ברשת בנוגע לבחירת תמונת השנה שערך אתר האינטרנט MSNBC, ובעיקר המאבק סביב תמונתו של הילד מוחמד א-דורא שנהרג בסוף ספטמבר, כדי להבין איזו משמעות מייחסים שני הצדדים למאבק על דעת הקהל באמצעות רשת האינטרנט.

הרשת מוצפת באתרים שמדווחים, ברמה זו או אחרת של אמינות, על המתרחש באינתיפאדה הנוכחית. מטרתם העיקרית של חלק מהאתרים ומהודעות הדואר האלקטרוני היא לשמש כלי תעמולה לקידום מטרותיהם של בעלי האתר; אתרים אחרים כוללים בתוכם מסרים פוליטיים הגורמים לא פעם להצגת תמונה מסולפת של המציאות. אולם, חשיבותה העיקרית של הרשת, שבאה לידי ביטוי במיוחד באירועים מהסוג הזה, היא בכך שהיא מאפשרת הבעה של עמדות ביקורתיות ודיווח על המתרחש מנקודת הראות של זכויות האדם. בכך משמשת הרשת, בין השאר, תחליף אמיתי לאמצעי התקשורת האחרים (רשתות הטלוויזיה, הרדיו והעיתונים) שנוטים לעיתים קרובות לשמש שופר לעמדות הרשמיות המועברות אליהם על-ידי שני הצדדים.

להלן רשימה חלקית של אתרים שעוסקים באירועי החודשים האחרונים, מהזווית של זכויות האדם.

ארגונים ישראליים

עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

באתר תיאור של פעילות הארגון, מידע על אירועי אוקטובר בתוך ישראל, ומידע על דיוני ועדת החקירה הממלכתית בעניין אירועי אוקטובר (ועדת אור).
www.adalah.org

האגודה לזכויות האזרח בישראל

באתר מופיע דו"ח בנוגע לאירועי אוקטובר בתוך ישראל, וכן עתירות לבג"צ ופניות לרשויות בנוגע לאירועים בשטחים.
www.acri.org.il

ארגונים פלסטיניים

באתרי הארגונים הפלסטיניים הבאים תיעוד שוטף של הפרות זכויות האדם בשטחים:

הקבוצה הפלסטינית לפיקוח על זכויות האדם

נוסדה ב-1996 על-ידי באסם עיד, לשעבר תחקירן שטח של בצלם. הארגון מפקח על הפרות של זכויות האדם בשטחים הן מצד ישראל והן מצד הרשות הפלסטינית.
www.phrmg.org

אל-חאק

נוסד ב-1979. עוסק במחקר ותיעוד של הפרות זכויות האדם בגדה המערבית וברצועת עזה תחת שלטון ישראל והרשות הפלסטינית.
www.alhaq.org

הארגון הפלסטיני להגנה על זכויות האדם והסביבה (LAW)

נוסד ב-1990. מעניק הגנה משפטית ומפקח על הפרות של זכויות אדם מצד ישראל והרשות הפלסטינית.
www.lawsociety.org

ארגונים בינלאומיים

Human Rights Watch

באתר הארגון האמריקאי Human Rights Watch דו"חות שפורסם הארגון אודות שימוש מופרז בכוח קטלני במהלך האינתיפאדה הנוכחית ועל חברון כמקרה מבחן לאופי הפרת זכויות האדם בשטחים.
www.hrw.org

אמנסטי

ארגון אמנסטי פרסם מאז תחילת האירועים דו"חות והודעות לעיתונות על מדיניות ישראל והרשות הפלסטינית.
www.amnesty.org

רופאים לזכויות אדם (ארה"ב)

באתר דו"ח שפורסם בחודש נובמבר והמבקר את השימוש המופרז שעושה צה"ל בתחמושת חיה ובכדורי גומי לצורך פיזור הפגנות, ודו"ח החוקר טענות שהועלו על-ידי פלסטינים באשר לנסיבות מותו של עיסאם ג'ודה מוסטפא חאמד, לנביו בטנן כי נרצח על-ידי מתנחלים.
www.phrusa.org

הוועד להגנה על עיתונאים

הארגון הבינלאומי "הוועד להגנה על עיתונאים" פרסם ב-9 בנובמבר 2000 דו"ח בו תעדו תחקירני הארגון למעלה מ-20 מקרים בהם נפצעו או הוטרוו עיתונאים במהלך האירועים.
www.cpj.org

הנציב העליון של האו"ם לזכויות האדם

באתר דו"חות שפורסמו על-ידי הנציבות בנוגע להפרות זכויות האדם בשטחים.
www.unhchr.ch

משרד המתאם המיוחד של האו"ם לשטחים הכבושים

דו"ח מטעם טריה לארסן, המתאם המיוחד של האו"ם, אודות השפעת האירועים בשטחים והגבלות התנועה על הכלכלה הפלסטינית.
www.unsco.org

בֵּינָנוּ

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)

"בֵּינָנוּ" מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

B'TSELEM - The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories